

Regio's in economisch perspectief 2013

Noord-Nederland

Auteur

Henk van den Brink

Leeswijzer

Deze regio's in economisch perspectief 2013 bestaat uit een overzicht van de regionale economische ontwikkelingen in 2013, specifiek voor de economische groei en de arbeidsmarkt. Verder worden de stand van zaken en de vooruitzichten op het vlak van bevolking, economische ontwikkeling, arbeidsmarkt, sectorstructuur en huizenmarkt geschetst.

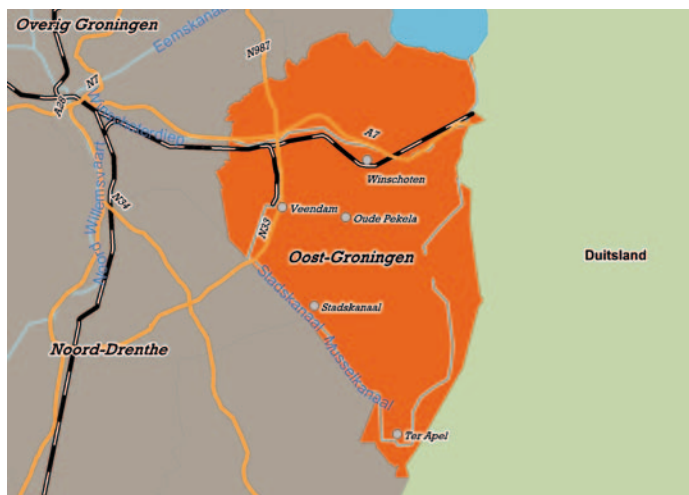
Disclaimer

De informatie in dit rapport geeft de persoonlijke mening weer van de analist(en) en geen enkel deel van de beloning van de analist(en) was, is, of zal direct of indirect gerelateerd zijn aan het opnemen van specifieke aanbevelingen of meningen in dit rapport. De analisten die aan deze publicatie hebben bijgedragen voldoen allen aan de vereisten zoals gesteld door hun nationale toezichthouders aan de uitoefening van hun vak. Deze publicatie is opgesteld namens ING Bank N.V., gevestigd te Amsterdam en slechts bedoeld ter informatie van haar cliënten. ING Bank N.V. is onderdeel van ING Groep N.V. Deze publicatie is geen beleggingsaanbeveling noch een aanbieding of uitnodiging tot koop of verkoop van enig financieel instrument. Deze publicatie is louter informatief en mag niet worden beschouwd als advies. ING Bank N.V. betreft haar informatie van betrouwbaar geachte bronnen en heeft alle mogelijk zorg betracht om er voor te zorgen dat ten tijde van de publicatie de informatie waarop zij haar visie in dit rapport heeft gebaseerd niet onjuist of misleidend is. ING Bank N.V. geeft geen garantie dat de door haar gebruikte informatie accuraat of compleet is. De informatie in dit rapport kan gewijzigd worden zonder enige vorm van aankondiging. ING Bank N.V. noch één of meer van haar directeuren of werknemers aanvaardt enige aansprakelijkheid voor enig direct of indirect verlies of schade voortkomend uit het gebruik van (de inhoud van) deze publicatie alsmede voor druk- en zetfouten in deze publicatie. Auteursrecht en rechten ter bescherming van gegevensbestanden zijn van toepassing op deze publicatie. Overneming van gegevens uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron wordt vermeld. In Nederland is ING Bank N.V. geregistreerd bij en staat onder toezicht van De Nederlandsche Bank en de Autoriteit Financiële Markten.

De tekst is afgesloten op 4 juni 2013.

Oost-Groningen

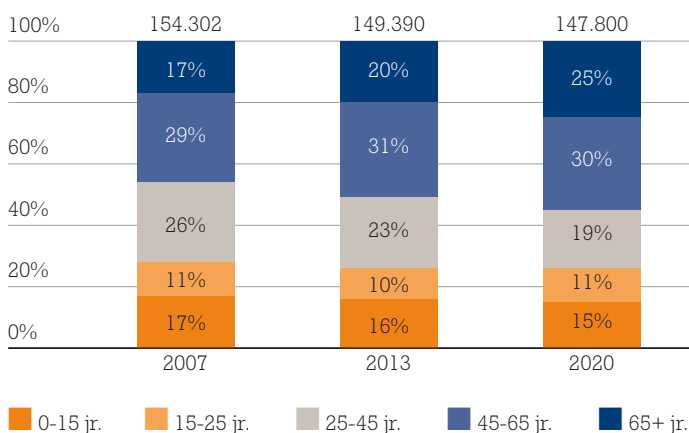
Regio Oost-Groningen

1. Bevolking

Op 1 januari 2013 telde de regio Oost-Groningen 149.349 inwoners, in 2007 waren dat er 153.809. De jaarlijkse bevolkingsgroei ligt met -0,5% onder het Nederlandse gemiddelde van 0,4%. In 2020 zal de bevolking naar verwachting met 1,0% zijn gedaald tot 147.800 personen. Met een aandeel van 21,8% in de leeftijdscategorie 0-20 jaar heeft Oost-Groningen een relatief oude bevolking (NL: 23,1%).

Figuur 1 De bevolking van de regio Oost-Groningen verdeeld naar leeftijdscategorie, 2007, 2013 en 2020

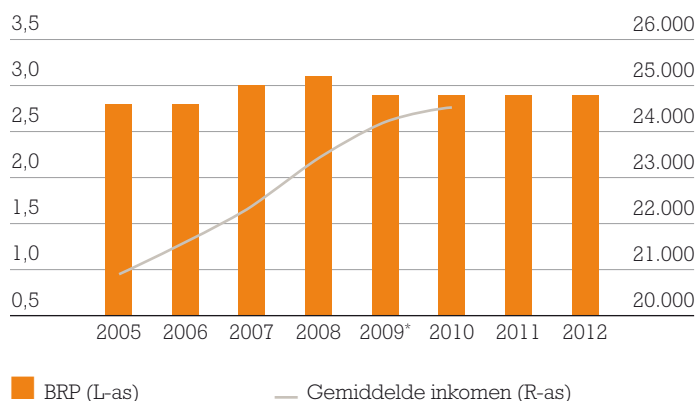

Bron: CBS, bewerking ING Economisch Bureau

2. Economische ontwikkeling

Het Bruto Regionaal Product (BRP) van Oost-Groningen bedroeg in 2012 € 2,8 miljard (figuur 2), dat is € 18.482 per hoofd van de bevolking. Hiermee draagt de regio voor 0,5% bij aan het Bruto Binnenlands Product (BBP) van Nederland. De verwachting is dat het BRP in 2013 minder zal krimpen (-0,3%) dan het Nederlandse BBP (-0,7%).

Figuur 2 Ontwikkeling van het BRP (in miljarden €) 2005-2012 en het gemiddeld inkomen 2005-2010

Bron: CBS, bewerking ING Economisch Bureau

3. Arbeidsmarkt

In 2012 bestond de beroepsbevolking uit 65.000 personen, dat is 43,3% van de totale bevolking (NL: 47,1%). Tussen 2006 en 2012 lag de jaarlijkse gemiddelde groei van de beroepsbevolking met 0,0% onder het Nederlandse gemiddelde van 0,7% (tabel 1).

Tabel 1 De beroepsbevolking 2006-2012

	Groei 2006-2012 per jaar (x 1.000)		
	Oost-Groningen	Nederland	Oost-Groningen
Potentiële beroepsbevolking (15-65 jr)	96	0,1%	-1,0%
Beroepsbevolking	65	0,7%	0,0%
Werkzame beroepsbevolking	59	0,6%	-0,5%
Werkloze beroepsbevolking	6	3,4%	7,1%
in %	9,0		

Bron: CBS

In 2012 bedraagt het aandeel laaggeschoolden 29,2%. Daarmee heeft de regio Oost-Groningen een relatief zeer laaggeschoolde beroepsbevolking (NL: 22,3%) (tabel 2).

Tabel 2 Opleidingsniveau beroepsbevolking 2006-2012

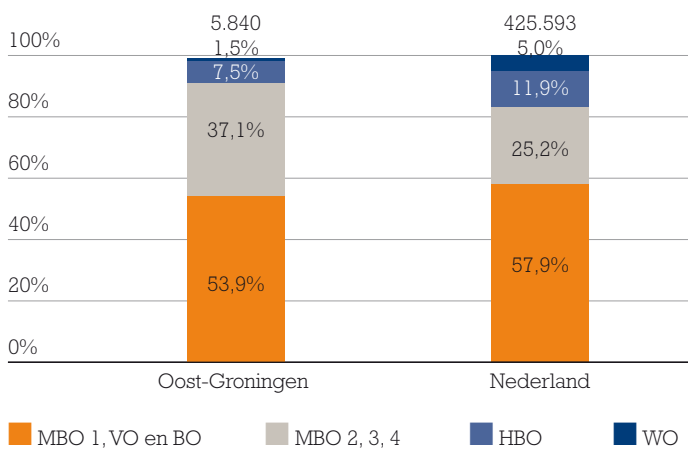
	2006		2012	
	Nederland	Oost-Groningen	Nederland	Oost-Groningen
Laag	23,9%	30,8%	22,3%	29,2%
Middelbaar	44,2%	47,7%	42,4%	46,2%
Hoog	30,8%	21,5%	34,3%	21,5%
Onbekend	1,1%	0,0%	1,0%	3,1%

Bron: CBS

Met 9,0% lag de werkloosheid in Oost-Groningen in 2012 fors boven die van Nederland (6,4%). Naar verwachting zal eind 2013 de werkloosheid nog steeds boven die van Nederland (8,7%) liggen.

Naar opleidingsniveau ligt in Oost-Groningen het aandeel laaggeschoolde niet-werkende werkzoekenden lager en het aandeel middelbaargeschoolde niet-werkende werkzoekenden fors hoger dan het Nederlandse gemiddelde (figuur 3).

Figuur 3 Gemiddeld aantal NWW* per maand per opleidingsniveau, 2011

Bron: UWV, bewerking ING Economisch Bureau

* NWW= Niet-werkende werkzoekenden.

4. Sectorstructuur

Ten opzichte van 2010 is het totaal aantal bedrijfsvestigingen in Oost-Groningen toegenomen met 4,6% tot 8.960. Daarmee ligt de groei onder het Nederlandse gemiddelde van 9,4%.

In vergelijking met Nederland heeft de regio Oost-Groningen veel bedrijfsvestigingen in de agrarische sector, de handel en de logistiek en weinig in de zakelijke en financiële dienstverlening en overheid en onderwijs. Relatief veel banen zijn te vinden in de industrie en de zorgsector en weinig in de zakelijke en financiële dienstverlening, de horeca en de agrarische sector (tabel 3).

Tabel 3 Aandeel in totaal aantal banen 2011 en vestigingen* per sector, 2012

	Aandeel banen 2011		Aandeel vestigingen 2012	
	Nederland	Oost-Groningen	Nederland	Oost-Groningen
Agrarische sector	1,2%	0,8%	5,0%	10,1%
Industrie	10,5%	18,4%	4,9%	5,6%
Bouw	4,6%	4,0%	10,9%	12,6%
Handel	16,6%	16,7%	19,4%	24,2%
Transport & opslag	4,8%	4,7%	2,8%	3,5%
Horeca	4,2%	2,7%	4,1%	4,7%
Zakelijke dienstverlening	20,6%	12,5%	32,2%	20,5%
Financiële dienstverlening	3,3%	1,5%	8,6%	6,6%
Overheid & Onderwijs	13,3%	13,1%	x	x
Zorg	17,3%	23,0%	x	x
Overig	3,6%	2,6%	12,1%	12,3%
Totaal	7.904.600	47.300	1.273.575	8.960

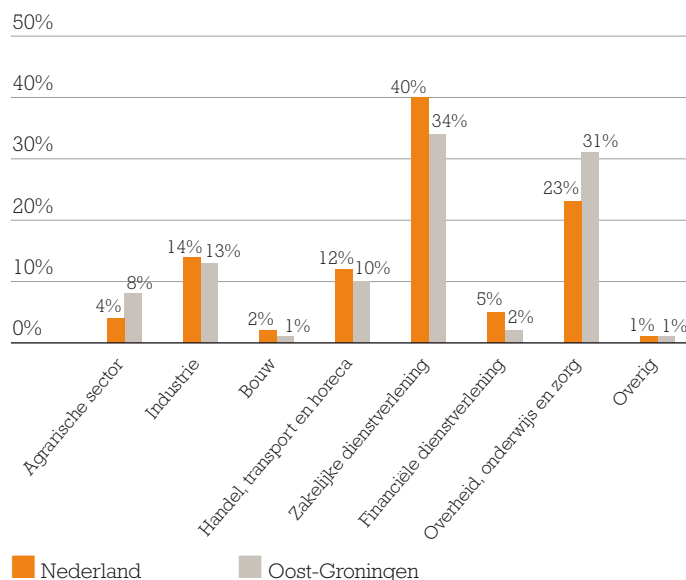
Bron: CBS, bewerking ING Economisch Bureau;

* exclusief overheid, onderwijs en zorg

Investerings per sector

In 2010 bedroegen de totale investeringen in vaste activa in Oost-Groningen € 484 miljoen. Dat is 0,5% van de totale Nederlandse investeringen in vaste activa. In de regionale industrie, agrarische sector, de publieke sector en de handel en verhuur van onroerend goed werd in vergelijking met Nederland meer geïnvesteerd, in alle andere sectoren minder (figuur 4).

Figuur 4 Aandeel in totale investeringen in vaste activa per sector, 2010

Bron: CBS, bewerking ING Economisch Bureau

Bedrijfsomvang

De gemiddelde schaalgrootte ligt in Oost-Groningen met 3,5 banen per vestiging onder die van Nederland (4,6). Alleen de industrie kent gemiddeld relatief veel banen per vestiging, alle andere sectoren juist minder (tabel 4).

Tabel 4 Gemiddelde aantal banen per vestiging per sector, 2011

2011	Nederland	Oost-Groningen
Agrarische sector	1,5	0,4
Industrie	13,9	17,6
Bouw	2,7	1,8
Handel	5,5	3,7
Transport & opslag	11,1	7,0
Horeca	6,7	3,2
Zakelijke dienstverlening	4,3	3,4
Financiële dienstverlening	2,5	1,2
Overig	2,0	1,1
Totaal	4,6	3,5

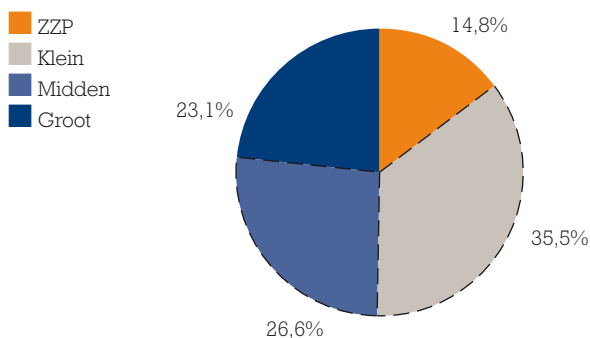
Bron: CBS, bewerking ING Economisch Bureau

Belang MKB

In Oost-Groningen lag het aandeel van het MKB (exclusief ZZP'ers) in de toegevoegde waarde in 2009 met 62,1% flink boven het gemiddelde in Nederland (55,1%).

Ook ZZP'ers dragen met 14,8% meer bij aan de toegevoegde waarde dan landelijk (11,4%). Het aandeel van het grootbedrijf blijft met 23,1% echter fors achter bij het landelijke gemiddelde van 33,5% (figuur 5).

Figuur 5 Verdeling van bruto toegevoegde waarde naar bedrijfsgrootte, 2009

Bron: CBS, bewerking ING Economisch Bureau, stippellijn geeft MKB weer (tot 250 werkzame personen).

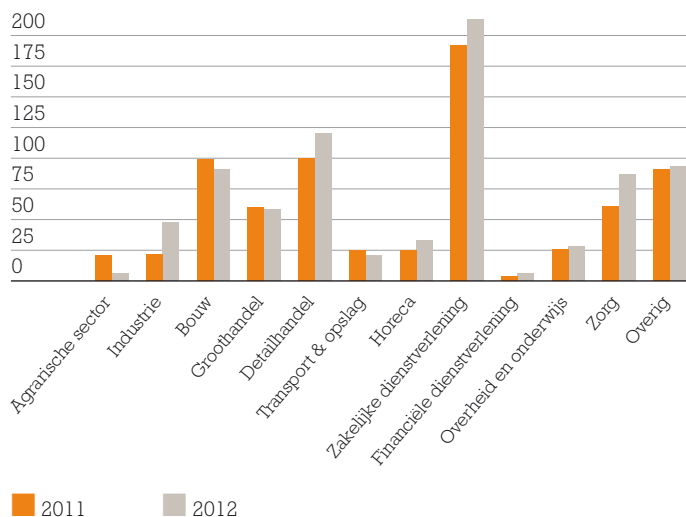
Starters

De regio Oost-Groningen telde in het eerste kwartaal van 2013 230 startende ondernemingen. Het aandeel in het totaal aantal starters in Nederland bedroeg 0,6%. In 2012 waren er 804 starters, 11% meer dan in 2011. Dat is beter dan de stabilisatie die zich nationaal voordeed.

De regio Oost-Groningen kent een relatief weinig ondernemende beroepsbevolking: per 1000 personen van de beroepsbevolking startten in het eerste kwartaal 3,5 personen een eigen onderneming (NL: 4,9). Hiermee is Oost-Groningen regio nummer 38 qua starters.

De meeste oprichtingen vinden plaats in de zakelijke dienstverlening op afstand gevolgd door de detailhandel en de bouw (figuur 6).

Figuur 6 Aantal starters per sector in 2011 en 2012

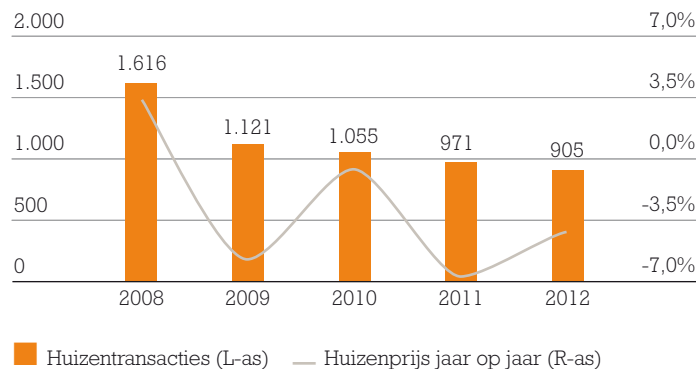

Bron: KvK, bewerking ING Economisch Bureau

5. Huizenmarkt

Ten opzichte van 2011 zijn de huizenprijzen in Oost-Groningen in 2012 met -4,2% minder sterk gedaald dan in Nederland als geheel (-5,9%). Sinds 2006 is het aantal huizenverkopen afgenomen met gemiddeld -8,7% per jaar, een grotere daling dan landelijk (-7,3%). Van alle huizentransacties in 2012 vond 0,8% plaats in Oost-Groningen (figuur 7).

Figuur 7 Aantal transacties en ontwikkeling van de huizenprijs jaar op jaar, 2008-2012

Bron: CBS, bewerking ING Economisch Bureau

Delfzijl en omgeving

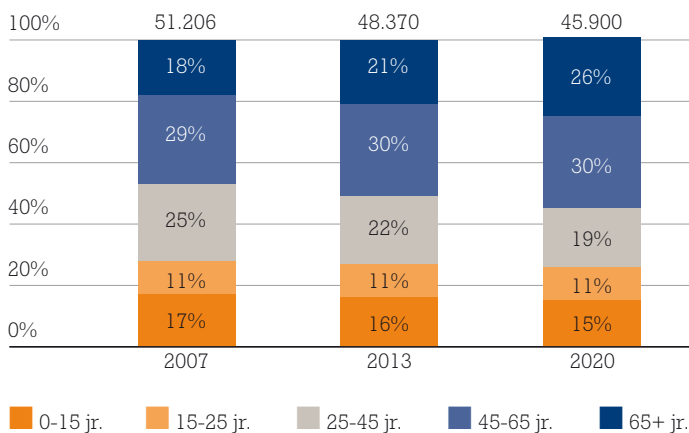
Regio Delfzijl en omgeving

1. Bevolking

Op 1 januari 2013 telde de regio Delfzijl en omgeving 48.370 inwoners, in 2007 waren dat er 50.622. De jaarlijkse bevolkingsgroei ligt met -0,6% onder het Nederlandse gemiddelde van 0,4%. In 2020 zal de bevolking naar verwachting met 5,8% zijn gekrompen tot 45.900 personen. Met een aandeel van 21,8% in de leeftijdscategorie 0-20 heeft Delfzijl en omgeving een relatief oude bevolking (NL: 23,1%).

Figuur 1 De bevolking verdeeld naar leeftijdscategorie, 2007, 2013 en 2020

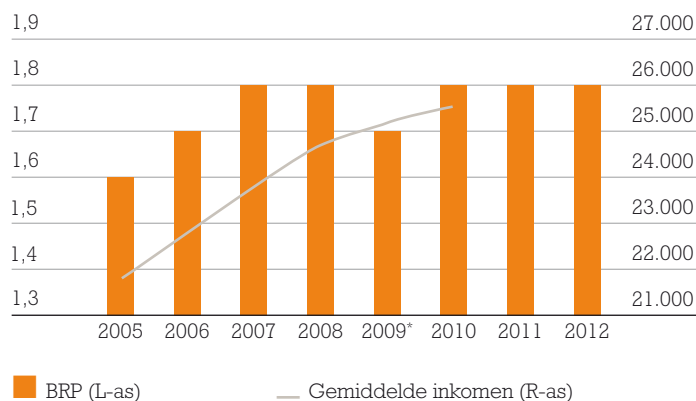

Bron: CBS, bewerking ING Economisch Bureau

2. Economische ontwikkeling

Het Bruto Regionaal Product (BRP) van Delfzijl en omgeving bedroeg in 2012 € 1,6 miljard (figuur 2), dat is € 32.670 per hoofd van de bevolking. Hiermee draagt de regio voor 0,3% bij aan het Bruto Binnenlands Product (BBP) van Nederland. De verwachting is dat het BRP in 2013 sterker zal krimpen (-0,9%) dan het Nederlandse BBP (-0,7%).

Figuur 2 Ontwikkeling van het BRP (in miljarden €) 2005-2012 en het gemiddeld inkomen 2005-2010

Bron: CBS, bewerking ING Economisch Bureau

3. Arbeidsmarkt

In 2012 bestond de beroepsbevolking uit 22.000 personen, dat is 45,2% van de totale bevolking (NL: 47,1%). Tussen 2006 en 2012 was de jaarlijkse gemiddelde groei van de beroepsbevolking met 0,7% gelijk aan het Nederlandse gemiddelde van 0,7% (tabel 1).

Tabel 1 De beroepsbevolking 2006-2012

	2012	Groei 2006-2012 per jaar		
	(x 1.000)	Delfzijl en omgeving	Nederland	Delfzijl en omgeving
Potentiële beroepsbevolking (15-65 jr.)	32		0,1%	0,0%
Beroepsbevolking	22		0,7%	0,7%
Werkzame beroepsbevolking	21		0,6%	0,7%
Werkloze beroepsbevolking	1		3,4%	5,7%
in %	n.b.			

Bron: CBS

In 2012 bedraagt het aandeel laaggeschoolden 31,8%. Daarmee heeft de regio Delfzijl en omgeving een relatief laaggeschoolde beroepsbevolking (NL: 22,3%) (tabel 2).

Tabel 2 Opleidingsniveau beroepsbevolking 2006-2012

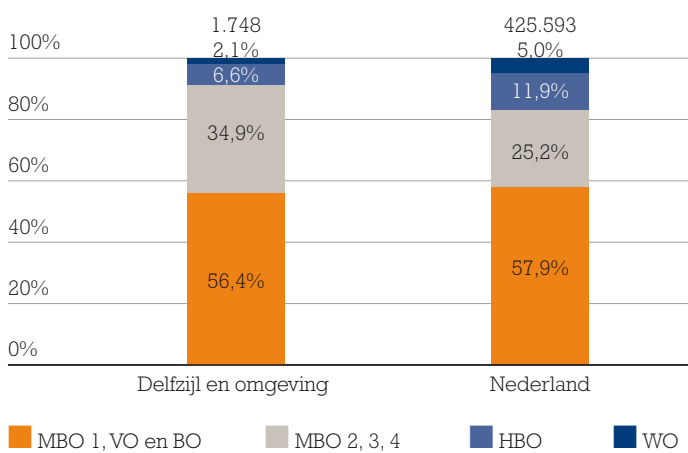
	2006		2012	
	Nederland	Delfzijl en omgeving	Nederland	Delfzijl en omgeving
Laag	23,9%	28,6%	22,3%	31,8%
Middelbaar	44,2%	52,4%	42,4%	45,5%
Hoog	30,8%	14,3%	34,3%	18,2%
Onbekend	1,1%	4,8%	1,0%	4,5%

Bron: CBS

Met 7,5% lag de werkloosheid in Delfzijl en omgeving in 2010 fors boven die van Nederland (5,4%). Naar verwachting zal eind 2013 de werkloosheid ook boven die van Nederland (8,7%) liggen.

Naar opleidingsniveau ligt in Delfzijl en omgeving het aandeel laaggeschoolde niet-werkende werkzoekenden een fractie lager en het aandeel middelbaargeschoolde niet-werkende werkzoekenden fors hoger dan het Nederlandse gemiddelde (figuur 3).

Figuur 3 Gemiddeld aantal NWW* per maand per opleidingsniveau, 2011

Bron: UWV, bewerking ING Economisch Bureau

* NWW= Niet-werkende werkzoekenden.

4. Sectorstructuur

Ten opzichte van 2010 is het totaal aantal bedrijfsvestigingen in Delfzijl en omgeving toegenomen met 5,4% tot 2.810. Daarmee ligt de groei onder het Nederlandse gemiddelde van 9,4%.

In vergelijking met Nederland heeft de regio Delfzijl en omgeving veel bedrijfsvestigingen in transport en opslag, industrie en de agrarische sector en weinig in de zakelijke en financiële dienstverlening, de bouw en de publieke sector. Relatief veel banen zijn te vinden in de logistieke sector, de industrie en de zorg en weinig in de handel en horeca, de zakelijke en financiële dienstverlening en de publieke sector (tabel 3).

Tabel 3 Aandeel in totaal aantal banen 2011 en vestigingen* per sector 2012

	Aandeel banen 2011		Aandeel vestigingen 2012	
	Nederland	Delfzijl en omgeving	Nederland	Delfzijl en omgeving
Agrarische sector	1,2%	1,2%	5,0%	13,0%
Industrie	10,5%	22,6%	4,9%	5,7%
Bouw	4,6%	4,2%	10,9%	9,8%
Handel	16,6%	12,5%	19,4%	19,8%
Transport & opslag	4,8%	10,7%	2,8%	10,9%
Horeca	4,2%	3,0%	4,1%	4,4%
Zakelijke dienstverlening	20,6%	11,9%	32,2%	19,6%
Financiële dienstverlening	3,3%	1,8%	8,6%	5,0%
Overheid & Onderwijs	13,3%	10,8%	x	x
Zorg	17,3%	19,6%	x	x
Overig	3,6%	1,8%	12,1%	11,9%
Totaal	7.904.600	16.800	1.273.575	2.810

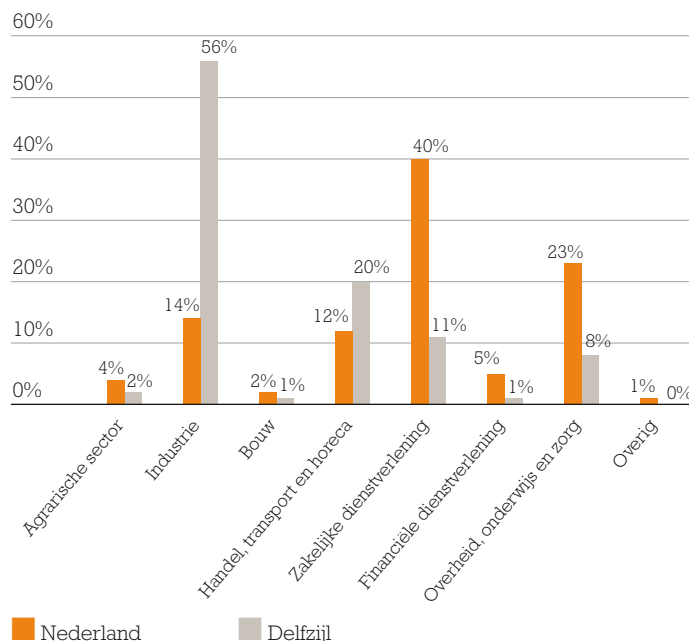
Bron: CBS, bewerking ING Economisch Bureau;

* exclusief overheid, onderwijs en zorg

Investerings per sector

In 2010 bedroegen de totale investeringen in vaste activa in Delfzijl en omgeving € 471 miljoen. Dat is 0,5% van de totale Nederlandse investeringen in vaste activa. In de regionale industrie en in handel, transport en horeca werd in vergelijking met Nederland veel meer geïnvesteerd, in alle andere sectoren veel minder (figuur 4).

Figuur 4 Aandeel in totale investeringen in vaste activa per sector, 2010

Bron: CBS, bewerking ING Economisch Bureau

Bedrijfsomvang

De gemiddelde schaalgrootte ligt in Delfzijl en omgeving met 4,3 banen per vestiging onder die van Nederland (4,6). Alleen de industrie (en de zorgsector) kennen gemiddeld

relatief veel banen per vestiging, de overige sectoren juist minder (tabel 4).

Tabel 4 Gemiddelde aantal banen per vestiging per sector, 2011

2011	Nederland	Oost-Groningen
Agrarische sector	1,5	0,5
Industrie	13,9	23,8
Bouw	2,7	2,8
Handel	5,5	3,8
Transport & opslag	11,1	5,7
Horeca	6,7	4,3
Zakelijke dienstverlening	4,3	4,0
Financiële dienstverlening	2,5	2,1
Overig	2,0	0,9
Totaal	4,6	4,3

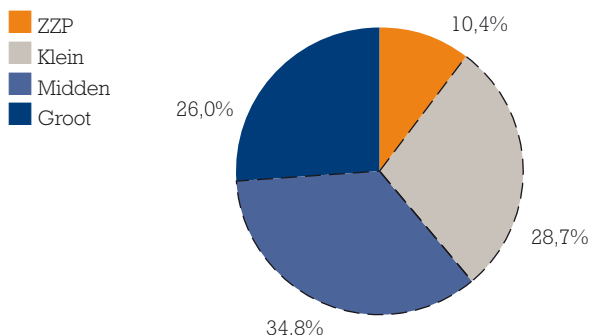
Bron: CBS, bewerking ING Economisch Bureau

Belang MKB

In Delfzijl en omgeving lag het aandeel van het MKB (exclusief ZZP'ers) in de toegevoegde waarde in 2009 met 63,5% flink boven het gemiddelde in Nederland (55,1%).

Daar staat tegenover dat ZZP'ers met 10,4% minder bijdragen aan de toegevoegde waarde dan landelijk (11,4%). Ook het aandeel van het grootbedrijf blijft met 26,0% achter bij het landelijke gemiddelde van 33,5% (figuur 5).

Figuur 5 Verdeling van bruto toegevoegde waarde naar bedrijfsgrootte, 2009

Bron: CBS, bewerking ING Economisch Bureau, stippellijn geeft MKB weer (tot 250 werkzame personen).

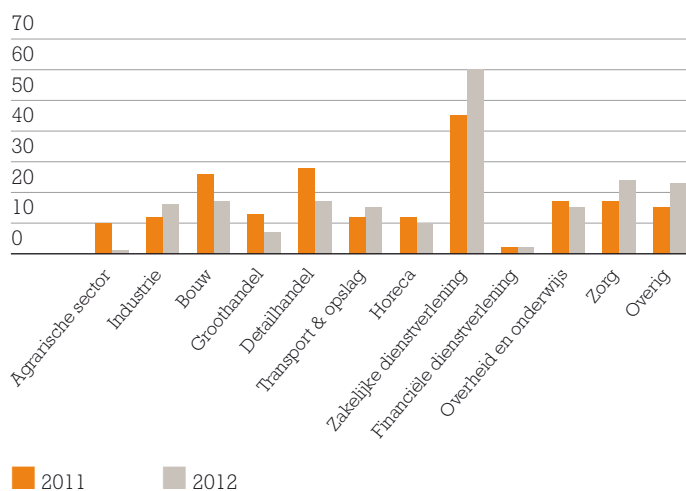
Starters

De regio Delfzijl en omgeving telde in het eerste kwartaal van 2013 70 startende ondernemingen. Het aandeel in het totaal aantal starters in Nederland bedroeg 0,2%. In 2012 waren er 207 starters, 1% minder dan in 2011. Dat is slechter dan de stabilisatie die zich nationaal voordeed.

De regio Delfzijl en omgeving kent een relatief weinig ondernemende beroepsbevolking: per 1000 personen van de beroepsbevolking startten in het eerste kwartaal 3,2 personen een eigen onderneming (NL: 4,9). Hiermee is Delfzijl en omgeving regio nummer 39 qua starters.

De meeste oprichtingen vinden plaats in de zakelijke dienstverlening op afstand gevolgd door de detailhandel en de bouw (figuur 6).

Figuur 6 Aantal starters per sector in 2011 en 2012

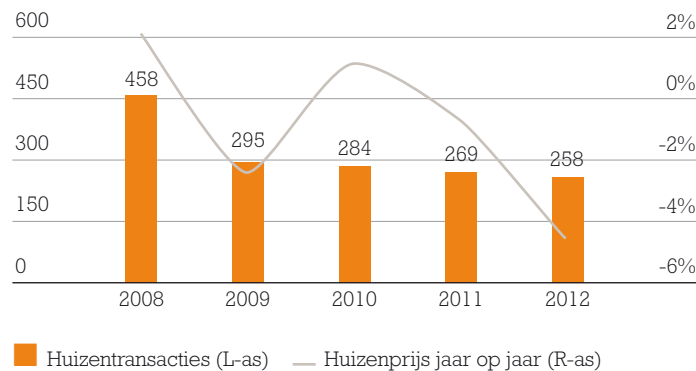

Bron: KvK, bewerking ING Economisch Bureau

5. Huizenmarkt

Ten opzichte van 2011 zijn de huizenprijzen in Delfzijl en omgeving in 2012 met -4,6% minder sterk gedaald dan in Nederland als geheel (-5,9%). Sinds 2006 is het aantal huizenverkopen afgenomen met gemiddeld 10,3% per jaar, een fractie hoger dan landelijk (-7,3%). Van alle huizen-transacties in 2012 vond 0,2% plaats in Delfzijl en omgeving (figuur 7).

Figuur 7 Aantal transacties en ontwikkeling van de huizenprijs jaar op jaar, 2008-2012

Bron: CBS, bewerking ING Economisch Bureau

Overig Groningen

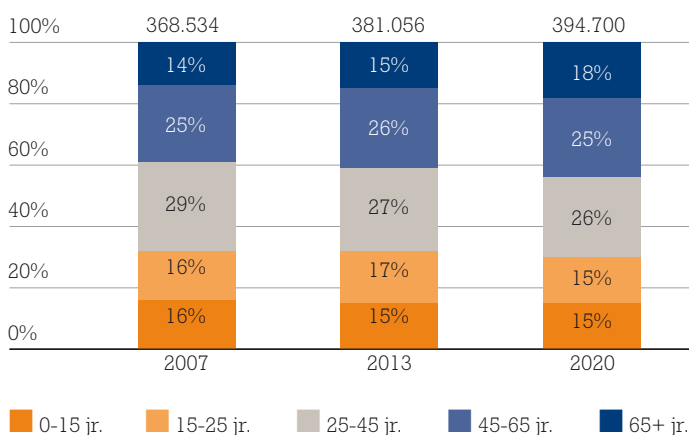
Regio Overig Groningen

1. Bevolking

Op 1 januari 2013 telde de regio Overig Groningen 381.056 inwoners, in 2007 waren dat er 368.183. De jaarlijkse bevolkingsgroei is met 0,5% vrijwel gelijk aan het Nederlandse gemiddelde van 0,4%. In 2020 zal de bevolking naar verwachting met 3,6% zijn toegenomen tot 394.700 personen. Met een aandeel van 21,9% in de leeftijdscategorie 0-20 jaar heeft Overig Groningen een relatief oude bevolking (NL: 23,1%).

Figuur 1 De bevolking verdeeld naar leeftijdscategorie, 2007, 2013 en 2020

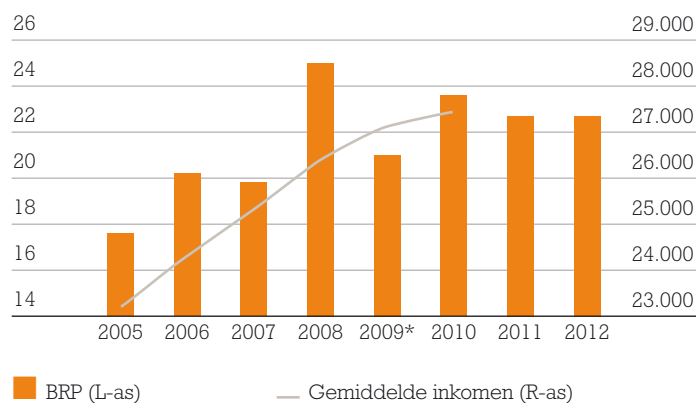

Bron: CBS, bewerking ING Economisch Bureau

2. Economische ontwikkeling

Het Bruto Regionaal Product (BRP) van Overig Groningen bedroeg in 2012 € 23,6 miljard (figuur 2), dat is € 61.542 per hoofd van de bevolking. Hiermee draagt de regio voor 4,0% bij aan het Bruto Binnenlands Product (BBP) van Nederland. De verwachting is dat het BRP in 2013 meer zal krimpen (-1,1%) dan het Nederlandse BBP (-0,7%).

Figuur 2 Ontwikkeling van het BRP (in miljarden €) 2005-2012 en het gemiddeld inkomen 2005-2010

Bron: CBS, bewerking ING Economisch Bureau

3. Arbeidsmarkt

In 2012 bestond de beroepsbevolking uit 180.000 personen, dat is 47,2% van de totale bevolking (NL: 47,1%). Tussen 2006 en 2012 lag de jaarlijkse gemiddelde groei van de beroepsbevolking met 1,4% boven het Nederlandse gemiddelde van 0,7% (tabel 1).

Tabel 1 De beroepsbevolking 2006-2012

	2012		Overig Groningen
	(x 1.000)	Groei 2006-2012 per jaar	
	Overig Groningen	Nederland	Overig Groningen
Potentiële beroepsbevolking (15-65 jr)	263	0,1%	0,3%
Beroepsbevolking	180	0,7%	1,4%
Werkzame beroepsbevolking	167	0,6%	1,4%
Werkloze beroepsbevolking	13	3,4%	1,2%
in %	7,2		

Bron: CBS

In 2012 bedraagt het aandeel laaggeschoolden 16,1%. Daarmee heeft de regio Overig Groningen een relatief hooggeschoolde beroepsbevolking (NL: 22,3%) (tabel 2). Dit is onder meer te danken aan de aanwezigheid van de Rijksuniversiteit Groningen, de Hanzehogeschool en Stenden Hogeschool.

Tabel 2 Opleidingsniveau beroepsbevolking 2006-2012

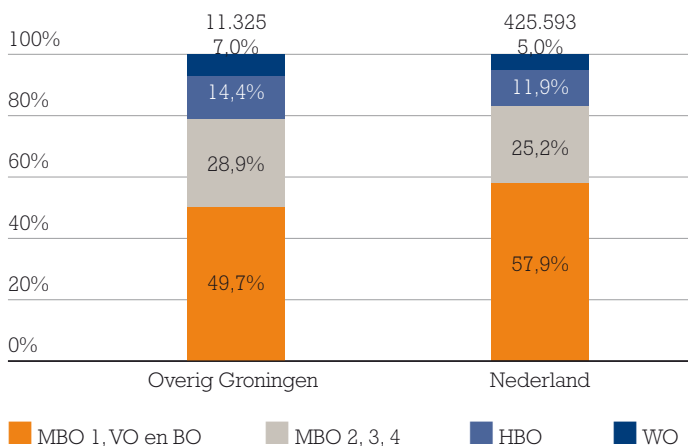
	2006		2012	
	Nederland	Overig Groningen	Nederland	Overig Groningen
Laag	23,9%	16,5%	22,3%	16,1%
Middelbaar	44,2%	43,9%	42,4%	40,6%
Hoog	30,8%	38,4%	34,3%	42,2%
Onbekend	1,1%	1,2%	1,0%	1,1%

Bron: CBS

Met 7,2% lag de werkloosheid in Overig Groningen in 2012 fors boven die van Nederland (6,4%). Naar verwachting zal eind 2013 de werkloosheid nog steeds ruim boven die van Nederland (8,7%) liggen.

Naar opleidingsniveau ligt in Overig Groningen het aandeel laaggeschoolde niet-werkende werkzoekenden fors lager en het aandeel middelbaargeschoolde en hooggeschoolde niet-werkende werkzoekenden iets hoger dan het Nederlandse gemiddelde (figuur 3).

Figuur 3 Gemiddeld aantal NWW* per maand per opleidingsniveau, 2011

Bron: UWV, bewerking ING Economisch Bureau
* NWW= Niet-werkende werkzoekenden.

4. Sectorstructuur

Ten opzichte van 2010 is het totaal aantal bedrijfsvestigingen in Overig Groningen toegenomen met 10,8% tot 25.365. Daarmee ligt de groei boven het Nederlandse gemiddelde van 9,4%.

In vergelijking met Nederland heeft de regio overig Groningen veel bedrijfsvestigingen in de agrarische sector, de horeca (en de zorgsector) en weinig in de financiële dienstverlening en de bouw. Relatief veel banen zijn te vinden in de zorgsector en overheid en onderwijs en weinig

in de handel en horeca, transport en opslag, de financiële dienstverlening en de agrarische sector (tabel 3).

Tabel 3 Aandeel in totaal aantal banen 2011 en vestigingen* per sector 2012

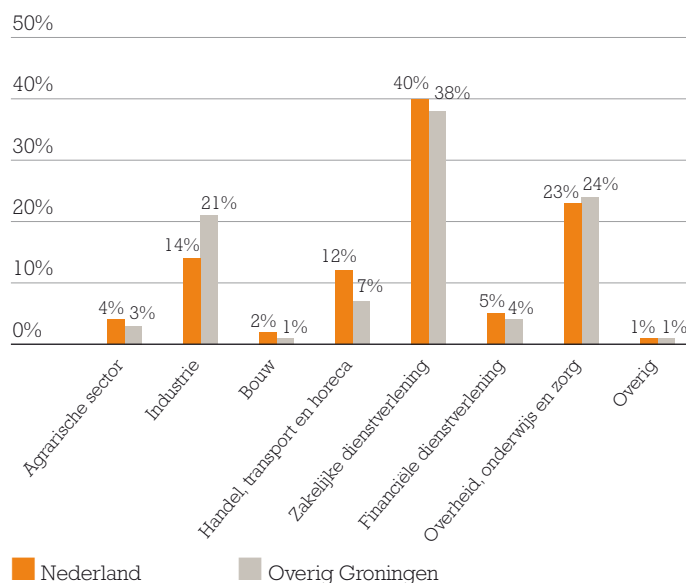
	Aandeel banen 2011		Aandeel vestigingen 2012	
	Nederland	Overig Groningen	Nederland	Overig Groningen
Agrarische sector	1,2%	0,7%	5,0%	6,1%
Industrie	10,5%	10,0%	4,9%	5,1%
Bouw	4,6%	3,8%	10,9%	9,0%
Handel	16,6%	12,7%	19,4%	18,5%
Transport & opslag	4,8%	2,4%	2,8%	2,6%
Horeca	4,2%	3,6%	4,1%	4,5%
Zakelijke dienstverlening	20,6%	21,7%	32,2%	32,4%
Financiële dienstverlening	3,3%	2,2%	8,6%	6,9%
Overheid & Onderwijs	13,3%	16,9%	x	x
Zorg	17,3%	23,1%	x	x
Overig	3,6%	2,8%	12,1%	15,0%
Totaal	7.904.600	184.500	1.273.575	25.365

Bron: CBS, bewerking ING Economisch Bureau;
* exclusief overheid, onderwijs en zorg

Investerings per sector

In 2010 bedroegen de totale investeringen in vaste activa in overig Groningen € 2,2 miljard. Dat is 2,1% van de totale Nederlandse investeringen in vaste activa. In de regionale delfstoffenwinning en de sector informatie en communicatie werd in vergelijking met Nederland meer geïnvesteerd, in alle andere sectoren minder (figuur 4).

Figuur 4 Aandeel in totale investeringen in vaste activa per sector, 2010

Bron: CBS, bewerking ING Economisch Bureau

Bedrijfsomvang

De gemiddelde schaalgrootte ligt in overig Groningen met 4,6 banen per vestiging op hetzelfde niveau als nationaal. De bouw, zakelijke dienstverlening (en de publieke en zorgsector) kennen gemiddeld relatief veel banen per vestiging, handel en horeca en transport en opslag juist minder (tabel 4).

Tabel 4 Gemiddeld aantal banen per vestiging naar sector, 2011

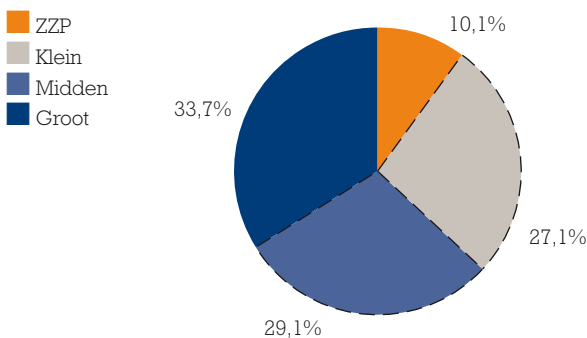
2011	Nederland	Oost-Groningen
Agrarische sector	1,5	0,8
Industrie	13,9	14,6
Bouw	2,7	3,2
Handel	5,5	5,1
Transport & opslag	11,1	7,0
Horeca	6,7	6,0
Zakelijke dienstverlening	4,3	5,3
Financiële dienstverlening	2,5	2,4
Overig	2,0	1,5
Totaal	4,6	4,6

Bron: CBS, bewerking ING Economisch Bureau

Belang MKB

In Overig Groningen lag het aandeel van het MKB (exclusief ZZP'ers) in de toegevoegde waarde in 2009 met 56,1% iets boven het gemiddelde in Nederland (55,1%). Ook het aandeel van het grootbedrijf is met 33,8% iets hoger dan het landelijke gemiddelde van 33,5%. Daar staat tegenover dat ZZP'ers met 10,1% minder bijdragen aan de toegevoegde waarde dan landelijk (11,4%) (figuur 5).

Figuur 5 Verdeling van bruto toegevoegde waarde naar bedrijfsgrootte, 2009

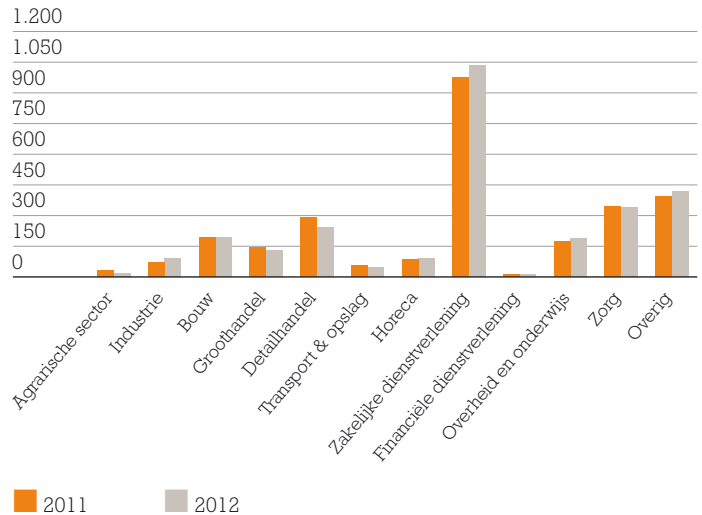
Bron: CBS, bewerking ING Economisch Bureau, stippellijn geeft MKB weer (tot 250 werkzame personen).

Starters

De regio overig Groningen telde in het eerste kwartaal van 2013 888 startende ondernemingen. Het aandeel in het totaal aantal starters in Nederland bedroeg 2,3%. In 2012 waren er 2.796 starters, 1% meer dan in 2011. Dat is beter dan de stabilisatie die zich nationaal voordeed. De regio overig Groningen kent een relatief even onderne- mende beroepsbevolking als gemiddeld in Nederland: per 1000 personen van de beroepsbevolking startten in het eer-

ste kwartaal 4,9 personen een eigen onderneming, evenveel als in geheel Nederland. Hiermee is overig Groningen regio nummer 11 qua starters. Verreweg de meeste oprichtingen vinden plaats in de zake- lijke dienstverlening op afstand gevolgd door de zorgsector en de detailhandel (figuur 6).

Figuur 6 Aantal starters per sector in 2011 en 2012

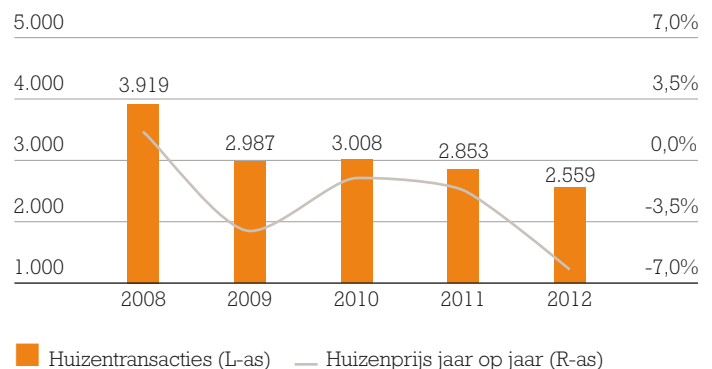

Bron: KvK, bewerking ING Economisch Bureau

5. Huizenmarkt

Ten opzichte van 2011 zijn de huizenprijzen in overig Groningen in 2012 met -6,2% iets sterker gedaald dan in Nederland als geheel (-5,9%). Sinds 2006 is het aantal hui- zenverkoop afgenomen met gemiddeld 7,5% per jaar, iets sterker dan landelijk (-7,3%). Van alle huizentransacties in 2012 vond 2,2% plaats in overig Groningen (figuur 7).

Figuur 7 Aantal transacties en ontwikkeling van de huizenprijs jaar op jaar, 2008-2012

Bron: CBS, bewerking ING Economisch Bureau

Noord-Drenthe

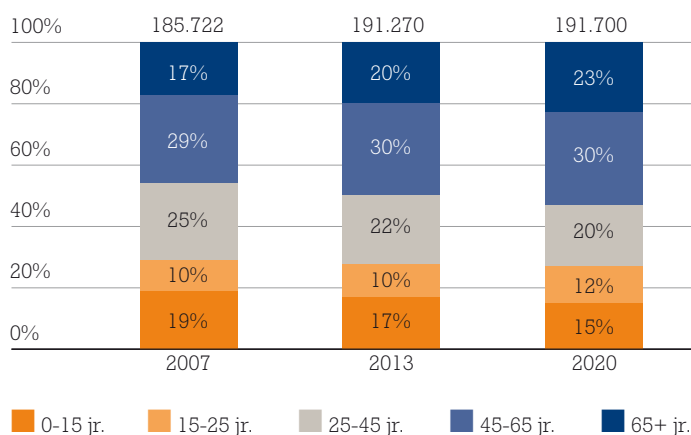
Regio Noord-Drenthe

1. Bevolking

Op 1 januari 2013 telde de regio Noord-Drenthe 191.270 inwoners, in 2007 waren dat er 186.669. De jaarlijkse bevolkingsgroei is met 0,4% gelijk aan het Nederlandse gemiddelde van 0,4%. In 2020 zal de bevolking naar verwachting met 0,2% zijn toegenomen tot 191.700 personen. Met een aandeel van 23,6% in de leeftijdscategorie 0-20 jaar heeft Noord-Drenthe een iets jongere bevolking dan Nederland (23,1%).

Figuur 1 De bevolking van de regio Noord-Drenthe verdeeld naar leeftijdscategorie, 2007, 2013 en 2020

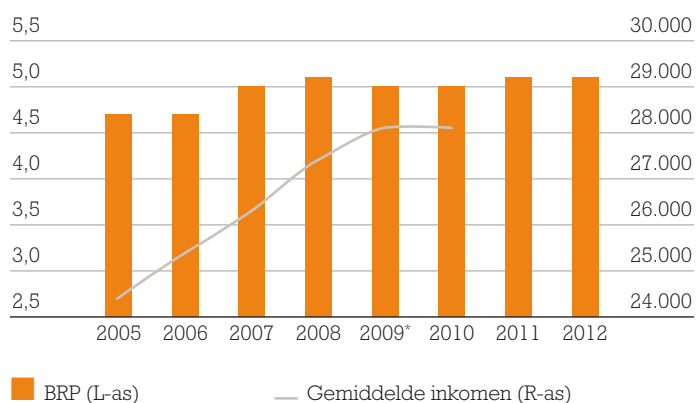

Bron: CBS, bewerking ING Economisch Bureau

2. Economische ontwikkeling

Het Bruto Regionaal Product (BRP) van Noord-Drenthe bedroeg in 2012 € 4,9 miljard (figuur 2), dat is € 25.607 per hoofd van de bevolking. Hiermee draagt de regio voor 0,8% bij aan het Bruto Binnenlands Product (BBP) van Nederland. De verwachting is dat het BRP in 2013 iets minder zal krimpen (-0,5%) dan het Nederlandse BBP (-0,7%).

Figuur 2 Ontwikkeling van het BRP (in miljarden €) 2005-2012 en het gemiddeld inkomen 2005-2010

Bron: CBS, bewerking ING Economisch Bureau

3. Arbeidsmarkt

In 2012 bestond de beroepsbevolking uit 88.000 personen, dat is 46,2% van de totale bevolking (NL: 47,1%). Tussen 2006 en 2012 was de jaarlijkse gemiddelde groei van de beroepsbevolking met 1,4% het dubbele van het Nederlandse gemiddelde (0,7%) (tabel 1).

Tabel 1 De beroepsbevolking 2006-2012

	2012		Groei 2006-2012 per jaar (x 1.000)
	Noord-Drenthe	Nederland	
Potentiële beroepsbevolking (15-65 jr.)	118	0,1%	0,0%
Beroepsbevolking	88	0,7%	1,4%
Werkzame beroepsbevolking	82	0,6%	1,1%
Werkloze beroepsbevolking	6	3,4%	7,1%
in %	6,5		

Bron: CBS

In 2012 bedraagt het aandeel laaggeschoolden 19,3%. Daarmee heeft de regio Noord-Drenthe een relatief hooggeschoolde beroepsbevolking (NL: 22,3%) (tabel 2). De vestiging van Stenden Hogeschool in Assen en de nabijheid van de universiteit en hogescholen in de stad Groningen verklaren dit.

Tabel 2 Opleidingsniveau beroepsbevolking 2006-2012

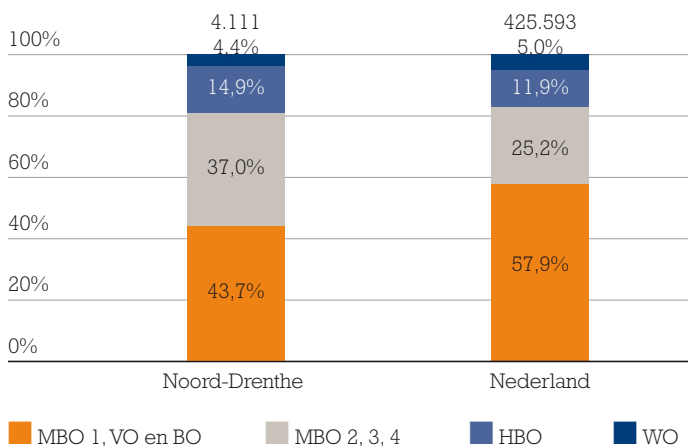
	2006		2012	
	Nederland	Noord-Drenthe	Nederland	Noord-Drenthe
Laag	23,9%	20,0%	22,3%	19,3%
Middelbaar	44,2%	47,5%	42,4%	47,2%
Hoog	30,8%	31,9%	34,3%	33,0%
Onbekend	1,1%	0,6%	1,0%	0,6%

Bron: CBS

Met 6,8% lag de werkloosheid in Noord-Drenthe in 2012 iets hoger dan die van Nederland (6,4%). Naar verwachting zal eind 2013 de werkloosheid ongeveer gelijk zijn aan die van Nederland (8,7%).

Naar opleidingsniveau ligt in Noord-Drenthe het aandeel laaggeschoolde niet-werkende werkzoekenden fors lager en het aandeel middelbaargeschoolde niet-werkende werkzoekenden fors hoger dan het Nederlandse gemiddelde (figuur 3).

Figuur 3 Gemiddeld aantal NWW* per maand per opleidingsniveau, 2011

Bron: UWV, bewerking ING Economisch Bureau
* NWW= Niet-werkende werkzoekenden.

4. Sectorstructuur

Ten opzichte van 2010 is het totaal aantal bedrijfsvestigingen in Noord-Drenthe toegenomen met 8,4% tot 12.360. Daarmee ligt de groei iets onder het Nederlandse gemiddelde van 9,4%.

In vergelijking met Nederland heeft de regio Noord-Drenthe veel bedrijfsvestigingen in de agrarische sector en in mindere mate in de horeca en de zorg en publieke sector en weinig in de zakelijke en financiële dienstverlening, de industrie, de bouw en de logistieke sector. Relatief veel banen

zijn te vinden in de zorgsector en de horeca, zeer weinig in de industrie en in mindere mate ook in de zakelijke dienstverlening, de bouw, de logistieke sector en de agrarische sector (tabel 3).

Tabel 3 Aandeel in totaal aantal banen 2011 en Vestigingen* per sector 2012

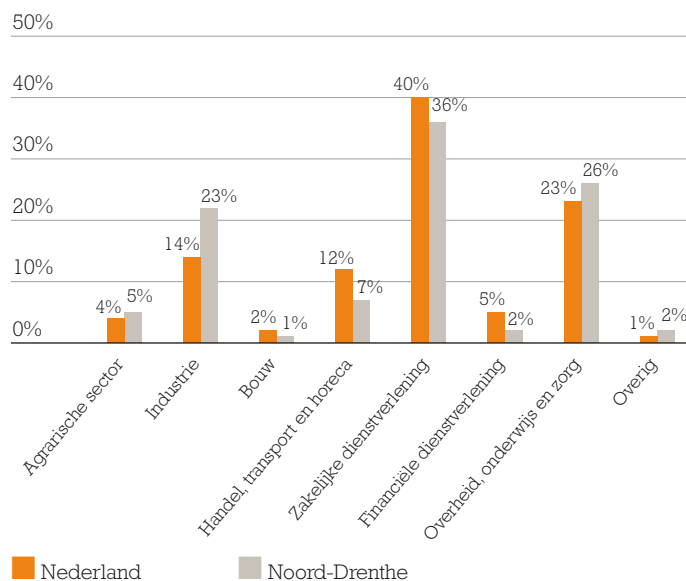
	Aandeel banen 2011		Aandeel vestigingen 2012	
	Nederland	Noord-Drenthe	Nederland	Noord-Drenthe
Agrarische sector	1,2%	0,8%	5,0%	9,0%
Industrie	10,5%	8,5%	4,9%	4,5%
Bouw	4,6%	4,4%	10,9%	9,4%
Handel	16,6%	15,9%	19,4%	21,0%
Transport & opslag	4,8%	2,6%	2,8%	2,1%
Horeca	4,2%	4,8%	4,1%	5,1%
Zakelijke dienstverlening	20,6%	13,4%	32,2%	29,2%
Financiële dienstverlening	3,3%	2,7%	8,6%	7,8%
Overheid & Onderwijs	13,3%	15,6%	x	x
Zorg	17,3%	26,8%	x	x
Overig	3,6%	4,5%	12,1%	11,9%
Totaal	7.904.600	73.100	1.273.575	12.360

Bron: CBS, bewerking ING Economisch Bureau;
* exclusief overheid, onderwijs en zorg

Investerings per sector

In 2010 bedroegen de totale investeringen in vaste activa in Noord-Drenthe € 886 miljoen. Dat is 0,8% van de totale Nederlandse investeringen in vaste activa. In de regionale delfstoffenwinning, de zakelijke dienstverlening, de publieke sector en de agrarische sector werd in vergelijking met Nederland meer geïnvesteerd, in alle andere sectoren minder (figuur 4).

Figuur 4 Aandeel in totale investeringen in vaste activa per sector, 2010

Bron: CBS, bewerking ING Economisch Bureau

Bedrijfsomvang

De gemiddelde schaalgrootte ligt in Noord-Drenthe met 3,6 banen per vestiging onder die van Nederland (4,6). Op de bouw na kennen alle sectoren gemiddeld relatief weinig banen per vestiging (tabel 4).

Tabel 4 Gemiddeld aantal banen per vestiging naar sector, 2011

2011	Nederland	Oost-Groningen
Agrarische sector	1,5	0,5
Industrie	13,9	11,7
Bouw	2,7	2,9
Handel	5,5	4,6
Transport & opslag	11,1	7,2
Horeca	6,7	5,8
Zakelijke dienstverlening	4,3	3,0
Financiële dienstverlening	2,5	2,1
Overig en onbekend	2,0	2,4
Totaal	4,6	3,6

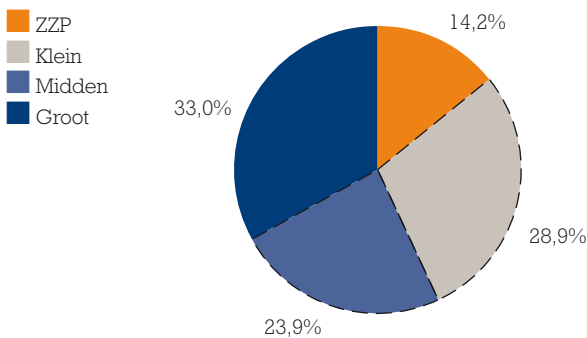
Bron: CBS, bewerking ING Economisch Bureau

Belang MKB

In Noord-Drenthe lag het aandeel van het MKB (exclusief ZZP'ers) in de toegevoegde waarde in 2009 met 52,9% onder het gemiddelde in Nederland (55,1%).

Daar staat tegenover dat ZZP'ers met 14,2% meer bijdragen aan de toegevoegde waarde dan landelijk (11,4%). Het aandeel van het grootbedrijf blijft met 33,0% een fractie achter bij het landelijke gemiddelde van 33,5% (figuur 5).

Figuur 5 Verdeling van bruto TW naar bedrijfsgrootte, 2009

Bron: CBS, bewerking ING Economisch Bureau, stippellijn geeft MKB weer (tot 250 werkzame personen).

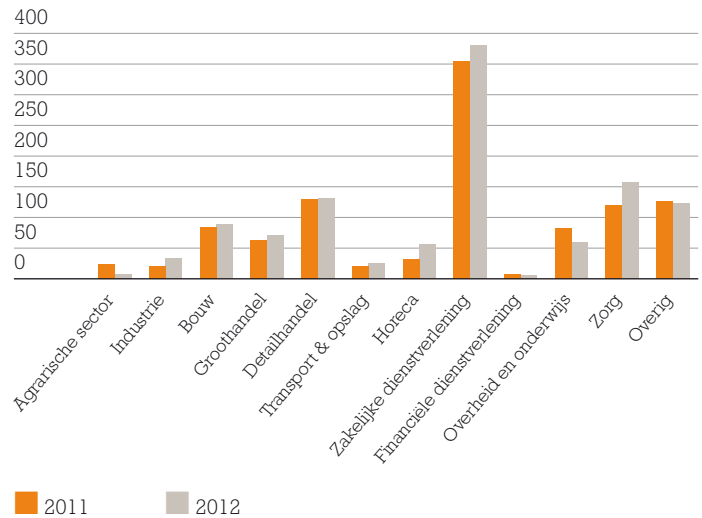
Starters

De regio Noord-Drenthe telde in het eerste kwartaal van 2013 401 startende ondernemingen. Het aandeel van Noord-Drenthe in het totaal aantal starters in Nederland bedroeg 1,0%. In 2012 waren er 1.141 starters, 8% meer dan in 2011. Dat is beter dan de stabilisatie die zich nationaal voordeed. De regio Noord-Drenthe kent een relatief weinig ondernemende beroepsbevolking: per 1000 personen van de beroepsbevolking startten in het eerste kwartaal 4,6 perso-

nen een eigen onderneming (NL: 4,9). Hiermee is Noord-Drenthe regio nummer 19 qua starters.

Verreweg de meeste oprichtingen vinden plaats in de zakelijke dienstverlening op afstand gevolgd door de detailhandel en de zorgsector (figuur 6).

Figuur 6 Aantal starters per sector in 2011 en 2012

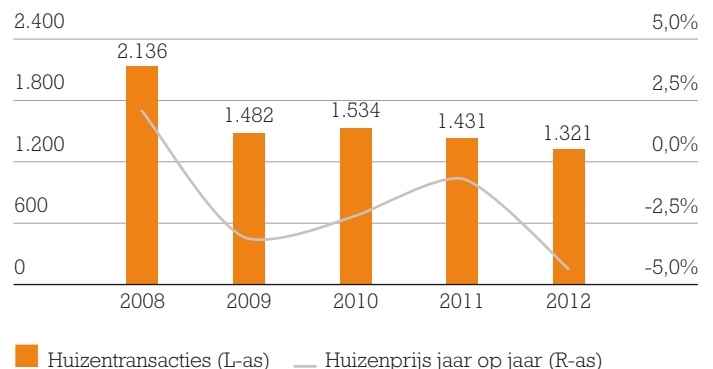

Bron: KvK, bewerking ING Economisch Bureau

5. Huizenmarkt

Ten opzichte van 2011 zijn de huizenprijzen in Noord-Drenthe in 2012 met -4,4% minder sterk gedaald dan in Nederland als geheel (-5,9%). Sinds 2006 is het aantal huizenverkopen afgenomen met gemiddeld 7,6% per jaar, een iets sterkere daling dan landelijk (-7,3%). Van alle huizentransacties in 2012 vond 1,1% plaats in Noord-Drenthe (figuur 7).

Figuur 7 Aantal transacties en ontwikkeling van de huizenprijs jaar op jaar, 2008-2012

Bron: CBS, bewerking ING Economisch Bureau

Contactpersonen

ING Economisch Bureau

Regio-econoom Groningen, Friesland, Drenthe

Henk van den Brink

020 563 95 06

ING in uw regio

MKB

Regiodirecteur MKB Noord-Oost

Rayondirecteur Groningen-Assen

Martin van den Hemel

Jaco Koopmans

06 25 00 09 18

06 52 32 14 53

Grootbedrijf & Instellingen

Regiodirecteur GB&I Noord-Oost

Districtsdirecteur Noord-Nederland

Gerrit Keen

Klaas Jan Hutten

06 55 87 00 25

06 54 36 77 46

Flevoland Zaanstreek Overig Groningen Arnhem
Delft en Westland Utrecht Agglomeratie Haarlem
Noord-Overijssel Kop van Noord-Holland Veluwe
Groot-Rijnmond IJmond Midden-Noord-Brabant
Agglomeratie Leiden en Bollenstreek Alkmaar en
omgeving Zuidoost-Noord-Brabant Zuidoost-Zu
id-Holland Noordoost-Noord-Brabant Arnhem /
Nijmegen Zuidwest-Gelderland Twente Zuidwe
st-Drenthe Oost-Zuid-Holland Het Gooi en Vecht
streek West-Noord-Brabant Zuidwest-Friesland
Noord-Friesland Zuidwest-Overijssel Overig Ze
eland Zuidoost-Friesland Noord-Limburg Midd
en-Limburg Achterhoek Zuidoost-Drenthe Noo
Drenthe Zuid-Limburg Oost-Groningen Zeeuw
sch-Vlaanderen Delfzijl en omgeving Agglomerat
ie 's-Gravenhage Groot-Amsterdam Flevoland
Zaanstreek Overig Groningen Delft en Westland
Utrecht Agglomeratie Haarlem Noord-Overijssel
Kop van Noord-Holland Veluwe Groot-Rijnmond
IJmond Midden-Noord-Brabant Agglomeratie Le
iden en Bollenstreek Alkmaar en omgeving Zuido
ost-Noord-Brabant Zuidoost-Zuid-Holland Noord
Brabant Arnhem / Nijmegen Zuidwest-Gelder
land Twente Zuidwest-Drenthe Oost-Zuid-Holla
nd Het Gooi en Vechtstreek West-Noord-Bra
Zuidwest-Friesland Noord-Friesland Zuidwest-O